
СЕКЦІЯ 5. ГАЛЕРЕЯ ДОСЛІДНИКІВ

Лев Баженов

доктор історичних наук, професор, академік УАН,
голова Хмельницької обласної організації НСКУ,
завідувач Центру дослідження історії Поділля
м. Кам'янець-Подільський

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕРЕДЬНОГО ПОДНІСТРОВ'Я (1945-1980 рр.)

Розглядається, узагальнюється і оцінюється робота археологічних експедицій академічних установ, ВНЗ, музеїв у зоні берегів Середнього Дністра і його приток, які планувалися бути затопленими у зв'язку із спорудженням Дністровської ГЕС упродовж 1945-1980 рр. Звертається увага на стаціонарні дослідження в цьому регіоні експедиції Кам'янець-Подільського історичного музею-заповідника.

Ключові слова: Середнє Подністров'я, береги Дністра, поселення, пам'ятка історії та культури, археологічна експедиція, розкопки, розвідки, затоплення.

За всю історію археологічних досліджень Середнього Подністров'я найбільш масово, інтенсивно і результативно вони здійснювалися в післявоєнний період, а саме в 1945-1970-ті роки. Тому є сенс підсумувати й узагальнити в історіографічному плані наслідки роботи археологічних експедицій цього періоду.

Як відомо, систематичні археологічні дослідження Середнього Подністров'я започаткував ще у 1883 році за дорученням VI археологічного з'їзду в Одесі своєю науковою екскурсією по Дністру від містечок Жванця до Ямполья професор В.Б. Антонович, який продовжив цю справу в 1890-1891 рр., розкопуючи залишки давньоруського Бакотського скельного монастиря [1]. В наступні роки здійснили археологічні розкопки і розвідки вздовж течії Середнього Дністра з метою вивчення поселень від глибин первісного суспільства до середньовіччя Ю.Й. Сіцинський, К.В. Широцький (кінець XIX – початок XX ст.), М.Я. Рудинський, С.С. Гамченко, В.О. Гериневич, Ю.Й. Сіцинський та інші (20-ті початок 30-х рр. XX ст.) [2]. Отже, у дослідженнях цього регіону склалася чітка традиція. Однак причиною повномасштабного вивчення обох берегів Середнього Дністра і його лівобережних приток стало урядове рішення наприкінці 1930-х років приступити до спорудження неподалік від Могилева-Подільського Дністровської гідроелектростанції. Розпочалося вивчення місцевості проєктантами, геодезистами, енергетиками та спеціалістами інших суміжних професій, які визначили зону затоплення побережжя ріки та приток. Уже влітку 1940 року у цій зоні розпочала фронтальну роботу з виявлення слідів давніх історичних культур українські археологічні експедиції під керівництвом С.М. Бібікова і Е.Ю. Кричевського. Вони дослідили палеолітичні і неолітичні пам'ятки біля с. Студениці, Білої гори, Нігинські печери тощо [3]. Проте ці дослідження були перервані подіями Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр.

Ще продовжувалася Друга світова війна, а вже влітку з червня по вересень місяці 1945 року на місці майбутньої новобудови та зоні затоплення стала працювати потужна комплексна Південно-Подільська (Дністровська) археологічна експедиція в складі науковців академічних, вишівських і музейних установ Москви, Ленінграда (тепер Петербург), Києва, Кам'янця-Подільського та інших. У складі експедиції працювало сузір'я ушлявлених учених-археологів таких, як П.П. Єфименко, С.М. Бібіков, М.І. Артамонов, П.І. Борисковський, М.Ю. Брайчевський, М.Я. Рудинський, С.О. Семенов, М.О. Тиханова, Т.С. Пассек, І.Г. Шовкопляс, Е.О. Симонович, В.Й. Довженко й чимало інших. Загальне керівництво здійснювали П.П. Єфименко у 1945 р., М.І. Артамонов та С.М. Бібіков у 1946-1948, 1950 і 1953 рр. Експедиція поділялася тематично на спеціальні археологічні загони: палеолітичний (керівники М.Я. Рудинський, П.І. Борисковський), ранньотрипільський (С.М. Бібіков), Дністровський (подільський) трипільський загін Інституту археології АН УРСР (Т.С. Пассек), слов'янський (М.О. Тиханова) та інші [4].

Зокрема, у складі палеолітичного загону працювали відомі археологи П.П. Єфименко, П.І. Борисковський, С.О. Семенов, М.Ю. Байчевський, І.Г. Шовкопляс. У 1945 р. загін досліджував муст'єрські стійбища в околиці сіл Сокіл, Китайгород, Калачківці та інші на Дністрі. В 1946-1947 рр. загоном відкрито і вивчено біля в с. Лука Врублівецька Кам'янець-Подільського району палеолітичне поселення, яке датується орієнтовно 150-100 тис. років тому, і на час його виявлення було найдавнішим на території України (зараз воно знаходиться на дні Дністровського водосховища). Саме тут виявлені скребла, унікальна колекція 50 рубил з чорного каменю, які не має аналогу в Україні. Ці рубила виготовлялися з кам'яних жовнів, яким спрямованими ударами надавали мигдалевидної форми, і, таким чином, вони ставали універсальним знаряддям праці тієї

епохи [5]. 1948 року загін під керівництвом П.І. Борисковського провів розвідкові роботи вздовж Дністра від Хотина Чернівецької області до Ямполья, що на Вінниччині, і зафіксував численні пізньопалеолітичні, трипільські та інші пам'ятки первісної доби [6].

Найбагатше Середнє Подністрів'я представлено епохою трипілля (VI-III тис. до н.е.). Тому тут активно і результативно працював у 1946-1948 і 1953 рр. ранньотрипільський загін, який зафіксував уздовж Дністра кілька десятків поселень тієї епохи і повністю дослідив одне з ранніх поселень біля того ж с. Лука Врублівецька. Тут уздовж схилу лівого берега Дністра довжиною 2 км і шириною 0,5 км розкопано і досліджено 7 жител напівземлянкового типу, господарські будівлі, виявлено значну кількість речей, знарядь праці з каменю і кісток, залишки кераміки, унікальне зібрання статуеток (283 шт.), які зображують людей і тварин. Результати розкопок були настільки вагомими для науки, що керівник загону С.М. Бібіков на основі аналізу зібраних матеріалів видав солідну монографію «Раннетрипольское поселение Лука Врублевская на Днестре» (1953) [7].

Інший трипільський загін під керівництвом Т.С. Пасек у 1950 році археологічно досліджував низку неолітичних пам'яток V-III тис. до н.е. вздовж приток Дністра Смотрич, Мукша, Ущиця. Згодом узагальнений матеріал з історії трипільських поселень Т.С. Пасек оприлюднила в своїх книгах та звітах [8].

Слов'янський загін (керівники М.О. Тиханова, Е.О. Симонович, А.І. Артамонов) упродовж 1946-1948, 1953 рр. провів розвідкові роботи по виявленню ранньослов'янських пам'яток I тис. до н.е. вздовж Середнього Подністрів'я, стаціонарно розкопав поселення полів поховань III-IV ст. н.е. біля с. Лука Врублівецька, дослідив середньовічне поселення XI-XIII ст. тощо [9].

Отже, комплексна Південно-Подільська (Дністровська) археологічна експедиція 1945-1953 рр. зробила вагомий внесок у дослідження в Середньому Подністрів'ї багатьох пам'яток давніх культур, що знаходилися в зоні майбутнього затоплення, значно доповнила «Археологічну карту Подільської губернії» Ю.Й. Сіцинського (1901) й, таким чином, зробила все, щоб вони не просто безслідно зникли у водах Дністра, а стали надбанням науки, поповнили її джерельну базу. Проте писати, що ця експедиція своєю роботою охопила всі наявні в Подністрів'ї археологічні пам'ятки, не доводиться. Вона лише створила фундамент для подальших досліджень регіону.

Другим етапом продовження археологічних досліджень басейну Середнього Дністра стали 1955-1963 роки. Зокрема, значних наукових результатів здобула Дністровсько-Волинська слов'янська експедиція Ленінградського відділення Інституту історії матеріальної культури АН СРСР під керівництвом М.О. Тиханової, яка працювала в 1955-1956, 1958 рр. Вона досліджувала поселення культури полів поховань в околицях сіл Лука Врублівецька, Островчани, Боришківці та інших місцях, що на Кам'янецьчині, в зоні затоплення Дністром. Водночас були розкопані житла трипільської культури в с. Врублівці на Дністрі. В роботі експедиції взяли участь археолог Кам'янець-Подільського історичного музею-заповідника І.Д. Зельманович, завідувач музею Чернівецького державного (нині національного) університету І.С. Винокур [10].

З 1960 р. по 1971 рр. у Середньому Подністрів'ї працювала експедиція Державного (нині національного) історичного музею України у Києві під керівництвом Т.М. Мовші, у складі якої перебували співробітники Кам'янець-Подільського історичного музею-заповідника, викладачі і студенти місцевого педагогічного інституту (тепер національного університету імені Івана Огієнка). Головну увагу експедиція зосередила на дослідженні пізньотрипільських поселень біля сіл Кадіївці, Бавки, Велика Мукша (урочище Хрещате), Ходорівці, Крутобродинці, Кошелівці, Вихватнівці, Цвіклівці та інші Кам'янець-Подільського району. Значні стаціонарні роботи проведені на трипільських поселеннях в околицях с. Жванця на Дністрі, в урочищах Лиса гора і Щовб. Тут відкрито гончарні печі складної конструкції, знайдено велику кількість речового матеріалу, який відноситься до культури Трипілля-Кокутені [11].

З 1961 р. розпочала систематичні роботи по археологічному вивченню зони затоплення в Середньому Подністрів'ї експедиція Кам'янець-Подільського історичного музею-заповідника, яку очолив директор Г.М. Хотюн. У цьому році експедиція здійснила розвідкові роботи по обстеженню фундаментів середньовічного палацу в с. Бакота на Дністрі [12].

Варто відзначити великий внесок у дослідження давньоруських городищ та інших пам'яток басейну Середнього Дністра і його приток, який здійснив в другій половині 1950-х – на початку 60-х років доктор історичних наук, старший науковий співробітник тоді Ленінградського відділення Інституту археології АН СРСР П.А. Раппопорт. Він особисто обійшов береги зони затоплення та лівобережних приток Дністра, відкрив всі наявні там залишки давньоруських городищ і поселень IX-XIII ст., провів на них розвідкові роботи, склав їх топографічні плани, зібрав значний речовий матеріал і розглянув городища під кутом зору побудови оборонного комплексу і фортифікаційного значення їх у Дністровському р'єоні [13].

З 1963 р. започаткувався заключний третій етап археологічного вивчення Середнього Подністрів'я, який тривав до 1980 року. Особливістю періоду було те, що в цьому році була заснована постійно діюча археологічна експедиція в Кам'янець-Подільському педінституті, яку очолив спочатку доцент, а згодом професор цього

закладу І.С. Винокур. До 1980 р. експедиція щорічно працювала в зоні затоплення Середнього Подністров'я. Крім того, на цьому етапі вивчали пам'ятки різних культур давнини даного регіону головним чином наукові інституції України (Інститут археології АН України, університети Києва, Львова, центральні, обласні і місцеві музеї).

Саме в 1963-1965 рр. об'єднана експедиція Кам'янець-Подільського педінституту та Кам'янець-Подільського історичного музею-заповідника під керівництвом І.С. Винокура і Г.М. Хотюна провела стаціонарні розкопки в с. Бакоті, яка підлягала затопленню водами Дністра, з дослідження залишків палацового комплексу XIV-XV ст.. Одночасно експедиція виявила на території села та його околиць низку пам'яток від кам'яного віку до давньоруського часу, відкрила в урочищі Скалка городище XII-XIII ст. [14]

У літній сезон 1964 р. Новобудовна середньодністровська експедиція Інституту археології АН УРСР, яку очолив С.М. Бібіков, працювала в с. Студениця, що неподалік від Бакоти, котра також підлягала затопленню. Тут досліджувалися давні крем'яні виробітки на Білій горі, кілька трипільських поселень раннього та розвинутого етапів, розкопано могильник доби бронзи (II тис. до н.е.), відкрито 2 скіфських поселення VI ст. до н.е. [15] У 1967-1969 рр. ця ж експедиція (керівник В.Г. Збеневич) провела археологічну розвідку в зоні спорудження Дністровської ГАЕС по лівому і правому берегах ріки від с. Бернашівка Вінницької до с. Устя на притоці Смотрич Хмельницької областей. Протяжність розвідки 140 км. Відкрито більше 40 поселень трипільської та інших культур та 2 скіфські кургани [16].

Упродовж трьох польових сезонів 1967-1969 рр. інша об'єднана експедиція Інституту археології АН УРСР і Кам'янець-Подільського педінституту провела розкопки біля с. Устя Кам'янець-Подільського району слов'янського селища середини I тис. н.е., що розташувалося на терасі лівого берега Дністра при впадінні в нього р. Смотрич. На розчищеній площі 350 кв. м. досліджено 7 напівземлянкових жител з кам'яними печами та зібрано чимало залишків кераміки, господарських і побутових речей [17].

12 літніх сезонів з 1969 по 1980 рр. ретельно досліджувала територію давньоруської Бакоти XII-XIII ст., коли вона була адміністративним центром Пониззя, об'єднана експедиція Інституту археології АН УРСР та Кам'янець-Подільського педінституту (керівники І.С. Винокур, Р.А. Юра, П.А. Горішній). Роботи велися переважно в урочищі Скалки на місці городища XII-XIII ст. Розкопано наземні і напівземлянкові житла, господарські будівлі, ями, гончарні печі, 55 поховань, зібрано велику кількість залишків знарядь праці, зброї, ювелірних та інших виробів давньоруського часу, які свідчили, що у ті часи Бакота була важливим центром ремесла, торгівлі та землеробства у Подністров'ї. Результатом дослідження стало видання І.С. Винокуром і П.А. Горішнім спільної монографії «Бакота. Столиця давньоруського Пониззя» (1994) [18].

Одночасно загін Середньодністровської експедиції (керівник О.М. Приходнюк) археологічно досліджував у 1974-1977 рр. поселення черняхівської культури (II-V ст. н. е.), ранньослов'янського (VI-VII ст.), давньоруського (XII-XIII ст.) часу в околицях села Лука Каветчина на Дністрі [19], другий загін цієї ж експедиції, яку очолила Л.В. Вакуленко, проводив роботи у 1974-1979 рр. по стаціонарному вивченню біля с. Сокіл та округи пам'яток також черняхівського, ранньослов'янського і давньоруського періодів [20], третій загін (керівники М.П. Кучера і П.А. Горішній) впродовж 1977-1984 рр. розкопав і дослідив залишки городища XII-XIII ст. в околиці смт. Стара Ушиця на Дністрі і підтвердив літописну згадку про існування тут одного із міст давньоруського Пониззя [21], наступний загін цього ж інституту (очільник В.Д. Баран) під час сезонних робіт 1979-1980 рр. виявив і розкопав черняхівське поселення на придністровських полях між селами Бакота і Теремці (відкрито залишки 29 жител-напівземлянок, кам'яні печі, уламки кераміки тощо) [22].

На цьому завершилися роботи Середньодністровської експедиції Інституту археології АН УРСР в зоні затоплення території у зв'язку із завершенням будівництва Дністровської гідроелектростанції, які були розпочаті ще в другій половині 1940-х років. Варто відзначити, що колектив цього інституту зробив все залежне від нього, щоб дослідити якомога більше пам'яток історії та культури різних епох у зоні відчуження Середнього Подністров'я і цим самим нагромадити величезну кількість артефактів, які значно поповнили джерела наукових знань про життя населення в давні віки в цьому регіоні України. З середини 1980-х років Інститут археології НАН України продовжив активно досліджувати пам'ятки Середнього Подністров'я, починаючи з території с. Бернашівка Могилів-Подільського, яка містилася нижче греблі Дністровської ГАЕС, і до поселень Ямпільського району Вінницької області та на верхньому плато басейну Середнього Дністра Хмельниччини.

Так само можна оцінити зусилля по вивченню пам'яток давнини в зоні затоплення берегів Середнього Дністра археологічних експедицій інших установ і вищих навчальних закладів, зокрема, Кам'янець-Подільського педінституту, а тепер національного університету імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільського історичного музею-заповідника, Хмельницького обласного краєзнавчого музею, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського інституту суспільних наук АН УРСР, а нині Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та Чернівецького обласного краєзнавчого музею тощо.

Хочу згадати роботу археологічних експедицій, які працювали вже напередодні і в час затоплення берегів Дністра. Це експедиція Кам'янець-Подільського історичного музею-заповідника (керівник Л.І. Кучугура), яка впродовж літніх сезонів 1977-1984 рр. стаціонарно дослідила в околицях с. Врублівці на Дністрі, в урочищі Монастирисько, нашарування стійбищ первісної людини верхньо- і нижньопалеолітичного та мезолітичного періодів (знайдено нуклеуси, кам'яні знаряддя праці, залишки вогнища, кістки мамонта та інших тварин тощо) [23]. У 1978-1979 рр. досліджувала скіфські пам'ятки та ранньослов'янського типу експедиція Київського державного університету імені Тараса Шевченка під керівництвом Ю.М. Малєєва в околицях с. Велика Слобідка Кам'янець-Подільського району. Тут відкрито округлу напівземлянку, кам'яну піч, дві печі за межами житла, уламки кераміки, вироби із заліза тощо [24].

У 1981 р. було завершено спорудження Дністровської ГАЕС. Щоб ввести її в дію, почали піднімати рівень води Дністра, перегородивши течію ріки високою греблею. Незабаром всі низини скелястих берегів ріки опинилися під водою в окремих місцях на глибині до 40 і більше метрів. Всього було затоплено понад 12 тис. га родючих земель, на яких були вирубані сади, виноградники, розібрані храми, школи, клуби, оселі, господарські будівлі сіл з численними зафіксованими залишками пам'яток минулих тисячоліть, до більшості яких так і не дійшли руки археологів. Сьогодні в суспільстві неоднозначне ставлення до цієї події. Домінує думка, що це була рукотворна природно-екологічна катастрофа. Після 1981 року масове археологічне вивчення Середнього Подністров'я призупинилося. Не так уже інтенсивно, але все-таки археологи продовжують досліджувати сліди давніх культур, проте в тих місцях, до яких не дійшли води Дністра і його приток.

Починаючи з 1990-х років і до сьогодні прийшла в наш регіон ще одна біда стосовно збереження і дослідження пам'яток старовини. Це так звана чорна археологія, яка нічого не має спільного ні з наукою, ні з музеями, ні з краєзнавством. Псевдоархеологів вабить жадоба наживи. Оснащені надсучасними приладами пошуку, вони полюють за скарбами, іншими цінними артефактами і ради цього руйнують, знищують стародавні городища, поселення, могильники й інші пам'ятки історії та культури. За своїм розмахом це зло вже прирівнюють до наркомафії. Тому негайно потрібно піднімати всю громадськість на боротьбу з цим лихом, застосовувати закони, форми і методи проти нього як це робиться проти наркотрафіків та наркоманів. Інакше наше родове коріння, джерело пізнання минулого, величезний пласт історії і культури від первісного ладу і до середньовіччя будуть знищені, а нам залишиться лише прокляття душ цих суспільств і цивілізацій.

Список використаних джерел та літератури:

1. Антонович В.Б. О скальных пещерах на берегу Днестра в Подольской губернии /В.Б. Антонович //Труды VI Археологического съезда. – Одесса, 1886. – Т. I. – С. 86-102; Антонович В.Б. Бакотский скальный монастырь // Киевская старина. – 1891. – № 9.
2. Баженов Л.В. Хроніка археологічних досліджень Кам'яниччини (80-ті роки XIX – середина 90-х років XX ст.) /Л.В. Баженов, О.Л. Баженов //Кам'яниччина в контексті історії Поділля: Науковий збірник. – Кам'янець-Подільський, 1997. – Т. 1. – С. 44-46.
3. Там само. – С. 46.
4. Артамонов М.І. Південно-подільська експедиція /М.І. Артамонов //Археологічні пам'ятки УРСР. – К., 1949. – Т. 1. – С. 257-262.
5. Борисковский П.И. Палеолит Украины. Историко-археологический очерк /П.И. Борисковский. – М.-Л., 1953.
6. Борисковский П.И. Древнепалеолитические местонахождения Среднего Поднестровья /П.И. Борисковский // Сов. Археология. – М., 1949. – Т. XI.
7. Бибиков С.Н. Раннетрипольское поселение Лука Враблевская на Днестре /С.Н. Бибиков. – М.: МИА, 1953. – 460 с.
8. Пассек Т.С. Раннеземледельческие (трипольские) племена Поднестровья /Т.С. Пассек. – М., 1961. – 203 с.; Пассек Т.С. Итоги работ трипольской (Днестровской) экспедиции в 1950 г. //КСИИМК. – 1952. – Вып. 45. – С. 3-18.
9. Тиханова М. Розкопки верхніх горизонтів поселення в селі Лука Врублівецька /М.О. Тиханова //Археологічні пам'ятки УРСР. – К., 1949. – Т.1; Симонович Е. Про культуру полів поховань на Поділлі //Археологія. – К., 1951. – Т.V.; Артамонов М.И. Славянские железноплавильные печи на Среднем Днестре //Сообщения гос. Эрмитажа. – Л., 1955. – Т. VII.
10. Тиханова М.А. О раннеславянском поселении в Лука Врублевской /М.А. Тиханова //Краткие сообщения Института археологи АН СССР. – 1971. – Вып. 125.
11. Мовша Т.Г. Нове у дослідженні трипілья Середнього Дністра /Т.Г. Мовша //Матеріали III Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Львів, 1970. – С. 103-105; Мовша Т.Г. Трипільське поселення в с. Цвіклівці // Археологія. – К., 1964. – Т. 16. – С. 213-222; Мовша Т.Г. Жванецька культура трипільсько-кокутенської спільності //VIII Подільська історико-краєзнавча конференція. Секція археології. – Кам'янець-Подільський, 1990. – С. 10-12.
12. Баженов Л.В. Хроніка археологічних досліджень Кам'яниччини. – С. 48.

13. Раппопорт П.А. Военное зодчество Западно-Русских земель X-IV вв. /П.А. Раппопорт. – М., 1967. – 241 с.
14. Винокур І.С. Археологічні пам'ятки Хмельниччини /І.С. Винокур, С.К. Гуменюк. – Хмельницький, 1965. – С. 15; Винокур І.С. Дослідження середньовічного палацу-замка в Бакоті на Дністрі /І.С. Винокур, Г.М. Хотюн // Тези доповідей Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Хмельницький, 1965. – С. 85-86.
15. Бибилов С.Н. Древние кремневые разработки на горе Белой в районе Каменец-Подольска /С.Н. Бибилов // Тези доповідей Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Хмельницький, 1965. – С. 62-64; Збеневич В.Г. Предварительные итоги работы Среднеднестровской экспедиции //В.Г. Збеневич //Там само. – С. 84-85.
16. Збеневич В.Г. Нові пам'ятки скіфського часу на Середньому Дністрі /В.Г. Збеневич // Матеріали третьої Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Львів, 1970. – С. 110-111.
17. Винокур І.С. Исследование памятников в Устье на Среднем Днестре /И.С. Винокур, О.М. Приходнюк, А.Т. Смиленко //Археологические исследования в Украине в 1968 г. – К., 1971. – С. 218-222.
18. Винокур І.С. Бакота. Столиця давньоруського Пониззя /І.С. Винокур, П.А. Горішний. – Кам'янець-Подільський, 1994. – С. 14-16; Горішний П.А. Раскопки в селах Бакота и Студеница на Днестре /П.А. Горішний, Р.А. Юра // Археологические открытия. – М., 1975. – С. 317-318.
19. Приходнюк О.М. Поселение Лука Каветчинская /О.М. Приходнюк //Археологические открытия 1976 г. – М., 1977. – С. 357.
20. Вакуленко Л.В. Славянские поселения I тыс.н.э. у с. Сокол на Днестре /Л.В. Вакуленко, О.М. Приходнюк. – К., 1984. – 106 с.
21. Кучера М.П. Староушицкое городище /М.П. Кучера, П.А. Горішний //археологические открытия 1976 г. – М., 1977. – С. 345.
22. Баженов Л.В. Хроніка археологічних досліджень Кам'яниччини. – С. 50.
23. Кучугура Л.І. Вироби та прикраси з шарів кам'яної доби поселення Врублівці /Л.І. Кучугура /VIII Подільська історико-краєзнавча конференція. Секція археології. – С. 4-6.
24. Малеев Ю.Н. Раскопки в Хмельницкой и Черновицкой областях /Ю.Н. Малеев, Б.А. Прищепа, В.А. Бондарчук //Археологические открытия 1978 г. – М., 1979. – С. 363-364.

Богдан Стронець

кандидат історичних наук

директор ДП ОАСУ «Подільська археологія»

член ICOMOS

ДОСЛІДЖЕННЯ ДП ОАСУ «ПОДІЛЬСЬКА АРХЕОЛОГІЯ» НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ

Прийнятий у 2000 р. Закон України Про охорону культурної спадщини [1] позитивно вплинув на збереження об'єктів культурної спадщини. Пам'яткоохоронці отримали можливість контролювати процес виділення земельних ділянок під будівельні та земляні роботи та у власність. У 2004 р. вступає в дію ще один закон, пов'язаний із збереження національного культурного надбання – «Про охорону археологічної спадщини», який на законодавчому рівні закріпив участь науковців, зокрема Інституту археології НАН України, в пам'яткоохоронній роботі [2]. За часи незалежності було прийнято немало законодавчих актів, які мали б дати позитивні результати. Але не завжди був продуманий механізм їх реалізації. У нашому випадку, завдяки старанням пам'яткоохоронців і науковців механізм реалізації законодавства про охорону культурної спадщини був введений у дію. В даній публікації зупинюся тільки на результатах діяльності археологів. Після того як вступив у дію Закон України «Про охорону археологічної спадщини», було створено Дочірнє підприємство «Подільська археологія» Державного підприємства «Науково-дослідний центр «Охоронна археологічна служба України» Інституту археології НАН України. Розпочала свою діяльність ДП «ОАСУ Подільська археологія» 1 липня 2004 р. на Тернопільщині. Рівно через 4 роки, на прохання управління культури і туризму Хмельницької облдержадміністрації було утворено Хмельницький відділ нашого підприємства¹. Очолив його О.Г. Погорілець, який взяв на себе організацію роботи відділу, підбір кадрів та ін. Комунікабельність завідуючого новоствореного відділу сприяли налагодженню ділових контактів із відділом охорони пам'яток та землепорядними організаціями, налагоджено систему роботи. До співпраці були залучені майже усі археологи Хмельниччини.

За два з половиною роки обстежено 5467 ділянок. Якщо брати по роках, то у 2008 р. (за 6 місяців) – 1497, у 2009 р. – 1689, у 2010 р. – 2281 земельна ділянка. Виявлено понад 50 нових археологічних об'єктів, переважно поселень [3].

¹ Користуючись нагодою, висловлюю щирі вдячність тодішньому заступнику начальника управління культури Г.Й. Фурманчук та заступнику голови Хмельницької облдержадміністрації М.П. Вавринчуку за ініціативу та розуміння у питаннях збереження національної культурної спадщини.